

«Թափառող շների կառավարումը որպես հասարակական անվտանգության խնդիր»

Ներածություն

Թափառող շների խնդիրը ժամանակակից հասարակություններում դիտարկվում է որպես համալիր սոցիալական, առողջապահական և քաղաքային կառավարման մարտահրավեր:

Այն միաժամանակ առնչվում է կենդանիների բարեկեցությանը, հասարակական անվտանգությանը և համայնքային կառավարման արդյունավետությանը:

Խնդիրը հատկապես արդիական է զարգացող երկրների համար, որտեղ կենդանիների վերահսկման համակարգերը դեռևս գտնվում են ձևավորման փուլում, իսկ բնակչության շրջանում պատասխանատու կենդանապահության մշակույթը լիարժեք չի ձևավորվել: Այս պայմաններում փողոցային կենդանիների թվի աճը դառնում է ոչ միայն կենդանաբանական, այլ նաև սոցիալական լարվածության աղբյուր:

Թափառող շների առաջացման պատճառները բազմազան են՝ սկսած տնային կենդանիների անպատասխանատու պահումից մինչև պետական վերահսկողության և կանխարգելիչ ծրագրերի սահմանափակ արդյունավետություն: Բացի այդ, գյուղական և քաղաքային միջավայրերի միջև առկա տարբերությունները նույնպես ազդում են խնդրի դրսևորման ձևերի վրա:

Հայաստանի Հանրապետության տարբեր մարզերում այս երևույթը տարբեր ինտենսիվությամբ է արտահայտվում, սակայն Սյունիքի մարզը առանձնանում է իր տարածքային կառուցվածքով, բնակավայրերի ցրվածությամբ և սահմանամերձ դիրքով, ինչը ստեղծում է լրացուցիչ դժվարություններ խնդրի կարգավորման գործընթացում:

Խնդրի ձևավորման պատճառները

Թափառող շների թվի աճը պայմանավորված է մի քանի հիմնական գործոններով.

1. Անպատասխանատու կենդանապահություն

Շատ քաղաքացիներ կենդանիներ ձեռք են բերում առանց երկարաժամկետ պատասխանատվության հաշվարկի: Հաճախ կենդանիները դուրս են բերվում փողոց կամ լքվում, երբ ընտանիքը չի կարողանում կամ չի ցանկանում շարունակել նրանց պահելը:

2. Վերարտադրության անվերահսկելիություն

Ստերիլիզացման ցածր մակարդակը հանգեցնում է փողոցային կենդանիների արագ բազմացմանը: Հատկապես գյուղական համայնքներում այս խնդիրը ավելի սուր է:

3. Կառավարման համակարգի թերություններ

Շատ համայնքներում բացակայում են կայուն ֆինանսավորում ունեցող ծրագրեր, իսկ իրականացվող միջոցառումները հաճախ լինում են ժամանակավոր:

4. Իրազեկվածության պակաս

Բնակչության մի զգալի հատված չունի բավարար գիտելիքներ կենդանիների խնամքի, պատվաստման և վերահսկման կարևորության մասին:

5. Տարածքային առանձնահատկություններ

Սյունիքի նման լեռնային և ցրված բնակավայրերով մարզերում վերահսկողության մեխանիզմները դժվար է ամբողջական կիրառել:

Խնդրի հետևանքները

Թափառող շների խնդիրը առաջացնում է մի շարք բազմաշերտ հետևանքներ.

Հասարակական անվտանգություն

Թափառող շների խմբերը երբեմն կարող են դառնալ ագրեսիվ, հատկապես սննդի պակասի պայմաններում: Սա առաջացնում է հարձակման և վնասվածքների ռիսկեր:

Առողջապահական վտանգներ

Թափառող կենդանիները կարող են լինել տարբեր հիվանդությունների, այդ թվում՝ գոնոզների տարածման աղբյուր:

Սոցիալական լարվածություն

Բնակչության շրջանում հաճախ ձևավորվում է վախի կամ անորոշության մթնոլորտ, հատկապես երեխաների և տարեցների շրջանում:

Տնտեսական կորուստներ

Գյուղական համայնքներում արձանագրվում են դեպքեր, երբ շները վնասում են տնային կենդանիներին կամ գյուղատնտեսական տնտեսություններին:

Կենդանիների իրավունքների խնդիր

Չկանոնակարգված սպանությունները կամ վատ վերաբերմունքը առաջացնում են բարոյական և իրավական խնդիրներ:

Սյունիքի մարզում իրավիճակի առանձնահատկությունները

Սյունիքի մարզը Հայաստանի ամենաբարդ ռելիեֆ ունեցող տարածաշրջաններից է, ինչը ուղղակի ազդեցություն ունի թափառող կենդանիների վերահսկման վրա:

Մարզի համայնքներում՝ հատկապես Գորիսում, Կապանում, Միսիանում և հարակից քաղաքներում ու գյուղերում, պարբերաբար նկատվում են թափառող շների խմբերի շարժեր: Դրանք հիմնականում կենտրոնանում են սննդի աղբյուրների՝ աղբամանների, շուկաների և բնակելի տարածքների շուրջ:

Տեղական մակարդակում իրականացվում են որոշակի միջոցառումներ՝ ակցիաներ, պատվաստումներ և երբեմն նաև կենդանիների տեղափոխում ապաստարաններ: Մակայն այս միջոցառումները հաճախ չեն կրում շարունակական բնույթ, ինչի հետևանքով խնդիրը կրկին վերարտադրվում է:

Բնակչության արձագանքները տարբեր են. մի հատվածը պահանջում է խիստ միջոցներ՝ համարելով, որ կենդանիները վտանգ են ներկայացնում, իսկ մյուս հատվածը հանդես է գալիս կենդանիների պաշտպանության դիրքերից՝ առաջարկելով մարդասիրական լուծումներ:

Վերջին տարիներին արձանագրվել են նաև առանձին հարձակման դեպքեր, որոնք լայն արձագանք են ստացել համայնքային մակարդակում և քննարկվել տեղական իշխանությունների կողմից: Մակայն համակարգային և երկարաժամկետ լուծումներ դեռևս ամբողջությամբ չեն ձևավորվել:

Միջազգային փորձի համառոտ դիտարկում

Շատ երկրներում թափառող կենդանիների խնդիրը լուծվում է համակցված մոտեցմամբ.

- զանգվածային ստերիլիզացման ծրագրեր
- կենդանիների պարտադիր գրանցում
- բարձր տուգանքներ անպատասխանատու կենդանապահության համար
- պետական և հասարակական ապաստարանների զարգացում
- կրթական ծրագրեր դպրոցներում

Այս փորձը ցույց է տալիս, որ միայն մեկ մեխանիզմով խնդիրը լուծել հնարավոր չէ:

Զարգացող երկրներում փողոցային շների ու վայրի կատուների այդքան մեծ քանակությունը պայմանավորված է մի քանի պատճառներով՝

1. Նրանք հեշտորեն կարողանում են սնունդ գտնել: Բարձիթողի վիճակում գտնվող աղբի այդ ահռելի քանակությունը թափառող կենդանիների համար սննդի առատ աղբյուր է, ինչն էլ նրանց հնարավորություն է տալիս գոյատևել փողոցներում:

2. Նրանք շատ արագ են բազմանում: Ամեն տարի թափառող էգ շունը կարող է 2 անգամ ծննդաբերել՝ միանգամից 6-ից 9 ձագ ունենալով, իսկ կատուները տարեկան 2-ից 3 անգամ են ծննդաբերում՝ ունենալով մինչև 9 ձագ: Այսպիսով, թափառող շան զույգը

կյանքի ընթացքում կարող է 80-ից 90 ձագ ունենալ, կատուների դեպքում՝ ավելի քան 100 և հարյուրավոր ժառանգներ՝ սերնդափոխության ընթացքում:

3. Արվարձաններում ապրող բնակիչները, խանութպանները և այլք պահում են այդ կենդանիներին՝ որպես տարածքի պահապաններ, կերակրում և հոգ են տանում նրանց մասին:

Այս ամենի արդյունքում անտուն կենդանիները ժամանակի ընթացքում կտրուկ աճում են, խմբավորվում, որին նպաստում է նաև թափոնների անվերահսկելի վիճակը, ինչն էլ՝ որպես սնունդ, ավելի հասանելի է նրանց:

Թափառող շների և կատուների հսկայական խմբերը հասարակությանը անհանգստացնող խնդիր է: Շների կծոցներ, կատաղախտ, լոպտոսպիրոզ, կատվի բակտերիալ վարակ. այս բոլորը ռիսկային են այն մարդկանց համար, ում բնակության վայրում առկա են թափառող կենդանիների մեծ խմբեր: Խնդրահարույց են նաև տարածքների համար կռիվ տվող փողոցային շների հաչոցները, որոնք նույնպես անհարմարություն են ստեղծում տեղի բնակիչների համար:

Շատ կարևոր է կրճատել թափառող կենդանիների խմբաքանակները՝ վտանգավոր հիվանդությունների տարածումը վերահսկելու և շների կծոցներին ու հարձակումներին վերջ դնելու համար:

Առաջարկություններ

Սյունիքի մարզի և ընդհանուր Հայաստանի համար կարելի է առանձնացնել հետևյալ լուծումները.

1. Կայուն պետական քաղաքականություն

Անհրաժեշտ է ոչ թե ժամանակավոր ակցիաներ, այլ երկարաժամկետ ծրագրեր:

2. Համակարգային ներդրում

Ծրագրերը պետք է լինեն շարունակական և ընդգրկեն բոլոր համայնքները:

3. Կենդանիների հաշվառման պարտադիր համակարգ

Տնային կենդանիների գրանցումը կօգնի վերահսկել աղբյուրները:

4. Ապաստարանների զարգացում մարզերում

Հատկապես Սյունիքում անհրաժեշտ են տարածաշրջանային կենտրոններ:

5. Հանրային իրազեկում

Դպրոցներում և համայնքներում պետք է անցկացվեն կրթական ծրագրեր:

6. ՀԿ-ների և կամավորների ներգրավում

Համագործակցությունը կարող է բարձրացնել արդյունավետությունը:

Եզրակացություն

Թափառող շների խնդիրը Հայաստանում հանդիսանում է բազմաշերտ և երկարաժամկետ լուծում պահանջող սոցիալական երևույթ: Այն չի սահմանափակվում միայն կենդանիների թվաքանակով, այլ կապված է հասարակության պատասխանատվության, պետական կառավարման արդյունավետության և հանրային մշակույթի զարգացման հետ:

Մյուսիքի մարզի օրինակը ցույց է տալիս, որ տարածքային առանձնահատկությունները կարող են էլ ավելի բարդացնել խնդրի կառավարումը: Այնուամենայնիվ, ճիշտ կազմակերպված քաղաքականության, համայնքային ներգրավվածության և հասարակական իրազեկման միջոցով հնարավոր է հասնել կայուն արդյունքների:

Երկարաժամկետ լուծումը պետք է հիմնված լինի մարդասիրության և անվտանգության համադրության վրա՝ ապահովելով ինչպես բնակչության պաշտպանությունը, այնպես էլ կենդանիների բարեկեցությունը:

Կատարող՝ Անահիտ Ամարյան
Հետազոտական-վերլուծական կենտրոնի համակարգող (Գորիս)
30.06.2026թ.